

Joanna Hawlena

Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (10).

Elitarna turystyka na świecie – Podsumowanie

Fot. 1. Kolej Tybetańska Qingzang [12]

Motto:

Nikt prawie nie wie, dokąd go zaprowadzi droga, póki nie stanie u celu.

John Ronald Reuel Tolkien

W artykule stanowiącym ostatnią edycję realizowanego cyklu, podjęto próbę kompleksowej oceny znaczenia segmentu luksusowej komunikacji kolejowej w wymiarze światowym. Dokonano w nim także szerszej identyfikacji powszechnie akceptowanych wyznaczników luksusu w ramach całego globu oraz specyfiki i odrębności cech podaży luksusowych usług, wykazując także zróżnicowane postrzeganie wartości podobnych walorów przez określone grupy odbiorców na poszczególnych kontynentach. W szerszym zakresie zaprezentowano podstawowe uwarunkowania, najważniejsze determinanty, najatrakcyjniejsze walory środowiskowe i turystyczne oraz lokalne i regionalne rozwiązania decydujące o poziomie luksusu oraz turystycznej atrakcyjności eksploatowanych pociągów, a także zasygnalizowano nowy trend w rozwoju tego segmentu usług.

Próba kompleksowej oceny znaczenia segmentu luksusowej komunikacji kolejowej w wymiarze światowym sprawia istotną trudność wynikającą ze zróżnicowanego postrzegania wartości podobnych wyznaczników luksusu na poszczególnych kontynentach. Przekazując odbiorcy ostatnią edycję realizowanego cyklu artykułów nie sposób zrezygnować z identyfikacji specyfiki i odrębności cech tego rodzaju transportu, pozwalającej na dokonanie analizy porównawczej jako rodzaju podsumowania przeprowadzonych rozważań oraz scharakteryzowania problematyki w wymiarze globalnym. Nawiązując do myśli przewodniej całego cyklu w edycji końcowej zaprezentowano najważniejsze determinanty,

najatrakcyjniejsze walory, lokalne i regionalne inicjatywy oraz potrzeby i oczekiwania podróżnych, decydujące o poziomie luksusu oraz turystycznej atrakcyjności kolei w wymiarze światowym. Zgodnie z celem tego opracowania przedstawiono stopień zróżnicowania uwarunkowań, systemów, modeli oraz indywidualnych wyznaczników luksusu, posługując się przykładami najbardziej charakterystycznych pociągów o ponadstandardowym poziomie komfortu i luksusu na poszczególnych kontynentach. Pogłębieniu celów poznawczych służy szerokie spektrum identyfikacji najważniejszych czynników materialnych, historycznych, źródeł tradycji, kultury, obyczajów, obrzędowości, wierzeń oraz legend wzbogacających istotę i atrakcyjność luksusowej turystyki kolejowej. Zasygnalizowano także nowy trend w rozwoju tego segmentu usług.

Podstawowe detrmnanty rozwoju luksusowej komunikacji kolejowej

W dążeniu do zaspokojenia potrzeb najzasobniejszego segmentu klientów, koleje niektórych regionów oraz właściciele znacznej części luksusowych pociągów dążą do uzyskania wyjątkowego poziomu jakości świadczonych usług, nie tylko w ramach podstawowej podaży związanej z wygodą podróżowania, obsługą kulinarną, techniczną i technologiczną oraz punktualnością przejazdów, lecz także w zakresie oferowanych programów turystyczno-poznawczych, rekreacyjnych, umożliwienia kontaktów towarzyskich i kulturalnych oraz przepychu w wystroju, czyniąc podróż luksusowymi pociągami wyznacznikiem nobilitacji i niezapomnianą przygodą.

Fot. 2. Najstynniejszy pociąg w Europie Orient Express [22, 25]

Firmy przewoźnicze zarządzające luksusowymi pociągami szczególną uwagę zwracają na zakres usług podstawowych, których nie da się pominąć ponieważ zabezpieczają niezbędne funkcje związane z wygodą i stopniem satysfakcji z podróżowania. Na to wskazują przykłady omawiane w poprzednich edycjach zrealizowanego cyklu, z których wynika, że w tym segmencie kolejowego transportu trwa nasilona i systematyczna rywalizacja, dotycząca głównie jakości zaspokajania oczekiwań podróżnych poprzez wprowadzenie coraz bardziej zaskakujących innowacji służących poprawie komfortu w przedziałach, estetyki, jakości oraz poszerzenia zakresu doznań kulinarnych. Nie dziwi zatem, że w najbardziej ekskluzywnych pociągach świata poza przedziałami stanowiącymi najwyższej klasy apartamenty sypialne funkcjonują wagony restauracyjne, sale spotkań towarzyskich i biznesowych, bary, sklepy oraz gabinety odnowy biologicznej.

Koniecznym uzupełnieniem tego zakresu podaży jest także szerokie spektrum związanych z tym rodzajem transportu usług pozakolejowych. W tym zakresie najważniejszą rolę spełniają luksusowe hotele, z których korzystają podróżni w przerwach pomiędzy poszczególnymi etapami przejazdów, jakoś środków komunikacji służących dojazdowi do hoteli i interesujących atrakcji turystycznych, co powoduje utrzymanie stabilnego poziomu jakości w całym logistycznym łańcuchu złożonym z poszczególnych faz podróżowania.

Szczególne znaczenie w atrakcyjności podróży mają również walory przyrodnicze. W wielu przypadkach stanowią one czynnik dominujący, szczególnie kiedy dotyczą wyjątkowego piękna panoramy górskich szczytów, kanionów, przełomów rzek, wodospadów, jezior, morskich wybrzeży oraz wyjątkowych środowisk przyrodniczych, endemicznych siedlisk flory i fauny, w których możliwe jest m.in. łowienie ryb i organizowanie polowań. Dzięki tym walorom wiele pociągów zalicza się do czołówki luksusowych pociągów świata, mimo iż jakość ich wyposażenia tylko w sposób nieznaczny przewyższa poziom standardowy [2, s. 20–26].

W ocenie proponowanej oferty w ramach podróży kolejowych nie można pominąć korzyści wynikających z możliwości przeżycia doznań spowodowanych różnorodnością spotykanych na trasie odmiennych grup etnicznych z bogactwem ich kultur, obyczajów, religii i obrzędów. Spotkania te, to nie tylko unikatowe przeżycie lecz także sposób wzbogacenia rzadko dostępnej wiedzy o ich życiu. Te kontakty zazwyczaj wiążą się z zakupem oryginalnych, ręcznie wykonanych dzieł miejscowych rzemieślników, dzięki czemu długo po zakończonej podróży przypominają o wrażeniach przeżytej przygody.

Jedną z ważnych cech podkreślających rangę luksusu są doznania związane z formą wyróżnienia i nobilitacji uczestników korzystających z usług świadczonych w luksusowych pociągach niemal na wszystkich kontynentach świata. Do nich należy zaliczyć wyszukany ceremoniał powitań na dworcach, na których rozpoczyna się podróż. W wielu przypadkach pasażerów podejmuje się poczęstunkiem, w następstwie którego uczestników po czerwonym dywanie wprowadzają do wagonów doskonale przeszkoleni stewardzi i hostessy. Już przy pierwszym spotkaniu poprzez formę indywidualnego powitania pasażerowie doświadczają wyróżnienia, po czym zostają zapoznani z atrakcyjnością oczekujących ich wrażeń oraz zapewnieni o całodobowej opiece przydzielonych im *concergerge*, którzy równocześnie pełnią funkcję doradcy i przewodnika.

Kolejną sferą istotną dla proponowanej usługi jest oferta kulinarna, przejawiająca się w szerokiej palecie regionalnych i światowych dań, trunków i deserów zarówno w przypadku standardowych posiłków, indywidualnych zamówień, jak również w czasie organizowanych okolicznościowych i indywidualnych spotkań oraz serwowana na bankietach, wieczorkach tanecznych i imprezach kulturalnych. Spotkania prywatne i mniej oficjalne cieszą się dużym zainteresowaniem podróżnych. Dzięki nim można nawiązać atrakcyjne znajomości, wysłuchać ciekawych opowieści dotyczących mijanych atrakcji, a także niejednokrotnie spotkać cennego partnera biznesowego. Okazuje się, że atrakcyjność kontaktów towarzyskich oraz doznań związanych z tą sferą podróży często najdłużej pozostaje w pamięci po jej zakończeniu.

Już tylko udostępnienie wyżej wymienionych, wybranych usług oraz różnice w ich oferowaniu w elitarnych pociągach na poszczególnych kontynentach wykazuje nie tylko znaczne ich zróżnicowanie lecz także szeroki wachlarz podaży zabezpieczający różnorodność ponadstandardowych potrzeb i oczekiwań. Trzeba jednak zauważyć, że ich znaczenie dla odbiorcy ma niejednorodny wymiar. Okazuje się, że usługa, która na jednym kontynencie jest najbardziej poszukiwana na innym jest mniej atrakcyjna, a w niektórych uwarunkowaniach może nawet zostać pominięta. To oznacza, że zdiagnozowanie samego pojęcia luksusu i określenie jego istoty oraz wartości nie ma odniesienia do jednego uniwersalnego wzorca lecz w większym stopniu wynika z lokalnych uwarunkowań oraz stopnia poprawy w stosunku do stanu poprzedniego.

Kończąc cykl artykułów dotyczących funkcjonowania luksusowych pociągów na poszczególnych kontynentach, warto zwrócić uwagę na najważniejsze cechy będące determinantami charak-

teru, odrębności, synonimu luksusu, a także wyznacznikami najwyższego poziomu akceptacji odbiorców tego rodzaju usług kolejowych oferowanych w specyficznych uwarunkowaniach istniejących w różnych regionach świata. W oparciu o powszechnie formułowane kryteria, istnieje większa możliwość zidentyfikowania wartości najważniejszych walorów luksusowej podaży w określonym regionie oraz stopnia ich zróżnicowania pomiędzy kontynentami w powiązaniu z oczekiwaniami poszczególnych grup podróżnych, a także zaprezentowanie wyróżniających się rozwiązań w zakresie techniki eksploatacji, obsługi oraz konsumpcji unikatowych doznań turystycznych.

Specyfika europejskiej elitarniej turystyki kolejowej

Zgodnie z chronologią omawianego cyklu, analizę luksusowych pociągów rozpoczyna omówienie tej problematyki na kontynencie europejskim. Jest to region, w którym zapoczątkowana została era kolei oraz jej dynamicznego rozwoju, także w segmencie elitarniej turystyki kolejowej. Spośród wszystkich pociągów tego segmentu najwięcej kursuje w Europie. Do wyróżniających się należy zaliczyć: rosyjską Kolej Transsyberyjską, szkocki Royal Scotsman, szwajcarskie Glacier Express i Ekspres Bernina, uruchomiony w 2016 roku węgierski Danube Express oraz najślawniejszy na kontynencie Orient Express (1883–1977), którego współczesny następca uruchomiony w 1981 roku otrzymał nazwę Venice-Simplon Orient Express (fot. 2).

W uwarunkowaniach europejskich, luksusowe pociągi niezależnie od funkcji przewozowych mają na celu zabezpieczenie wygody, bezpieczeństwa oraz atrakcyjnych programów turystycznych. W najlepszych pociągach Europy komfort wyposażenia jest porównywalny do istniejącego w pięciogwiazdkowych hotelach, a wystrój, obsługa i poziom sztuki kulinarnej nie ustępuje najbardziej renomowanym lokalom gastronomicznym [3, s. 30–39].

Oferowanym w pociągu Orient Express warunkom podróży dorównuje tylko kilka pociągów na innych kontynentach. Wysoki poziom luksusu zapewnia wyposażenie i wystrój wagonów sypialnych oraz pomieszczeń usługowych. Przez całą dobę pasażerowie mają do dyspozycji wagon restauracyjny, w którym serwuje się zróżnicowany wybór dań i napojów, jak również bary, sklepy, salony biznesu oraz podstawowe punkty usługowe. Wszystkie pomieszczenia wyposażono w kolorowe pluszowe fotele, orientalne dywany, zdobione zasłony oraz inkrustowaną mahoniową boazerię. W wagonach tego składu zainstalowano

resory tłumiące drgania i łagodzące kąt wychylenia podczas pokonywania zakrętów. Trasa pociągu biegnie przez wiele historycznych miejsc oraz unikatowych plenerów co powoduje, że podróż staje się niezapomnianą przygodą. Nie dziwi zatem, że tym pociągiem podróżowały koronowane głowy, wielcy pisarze, artyści oraz politycy, szukając w tym modelu usługi wyjątkowych przeżyć.

Luksusowa kolej na kontynencie afrykańskim

Kolejnym regionem opisywanym w przedstawionym cyklu jest kontynent afrykański. Powstały na tym obszarze segment luksusowych kolei ma odmienną genezę niż w Europie. Jego źródłem były imperialne wpływy kolonizatorów, dla których kolej była najlepszym środkiem dotarcia, a następnie wywozu do swoich krajów bogactw naturalnych, transportu oddziałów wojskowych, a ponadto umożliwiała atrakcyjną realizację programów turystycznych, głównie safari i polowań. Należy jednak podkreślić, że niski potencjał gospodarczy niemal wszystkich krajów afrykańskich czynił budowę kolei z własnych środków, z powodu braku infrastruktury komunikacyjnej oraz specjalistów, zadaniem niemożliwym do wykonania. Dlatego wybudowaną przez kolonistów kolej należy uznać za czynnik prorozwojowy tego kontynentu.

Niemal od samego początku kolej poza swoją funkcją przewozową musiała spełniać wysokie standardy komfortu oczekiwane przez bogatą grupę kolonizatorów. To powodowało szybki rozwój elitarnych usług kolejowych czyniąc podróż tym środkiem transportu coraz bardziej luksusową. Mimo iż ocena ogólnego standardu (głównie technicznego) afrykańskich kolei nie wypadła imponująco, to jednak istnieją na tym kontynencie pociągi o uznanym poziomie luksusu, z których na wyróżnienie zasługuje Pride of Africa (Duma Afryki). Podróż tym pociągiem jest w większym stopniu sposobem na atrakcyjne spędzenie czasu niż tylko potrzebą dotarcia do celu. Pociąg zatrzymuje się w najbardziej unikatowych turystycznie miejscach na trasie, aby jego pasażerowie mogli w pełni odczuć autentyczność atmosfery Afryki (fot. 3 i 4). Niemal od chwili uruchomienia, Pride of Africa zyskał światową sławę pociągu o wyjątkowym standardzie luksusu, wyposażenia i najwyższego komfortu obsługi pasażera. Jego skład skomponowany z zabytkowych, pieczołowicie odrestaurowanych wagonów w stylu lat trzydziestych XX w., przepychem podkreśla charakter wiktoriańskiej ery w Afryce.

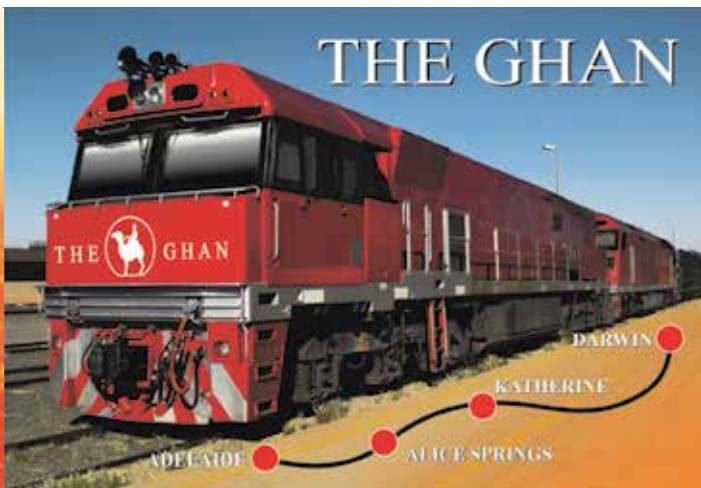
Na czas ekskluzywnej podróży pasażerowie mają do dyspozycji gustownie i funkcjonalnie urządzone przedziały sypialne,

Fot. 3. Pociąg Pride of Africa na trasie [19]

Fot. 4. Trasa kolejowa obok Wodospadów Wiktorii [17]

Fot. 5. Australijskie szlaki kolejowe [18]

wyłożone inkrustowanym drewnem i miękkimi wykładzinami zapewniającymi wyjątkową wygodę. Najzamożniejszym podróżnym udostępniono przedziały składające się z kilku pomieszczeń, z prywatnymi łazienkami, a także będące szczytem luksusu „Królewskie apartamenty” zajmujące połowę wagonu, z własnym salonem, bogato wyposażoną łazienką z wanną, prysznicem oraz stale świeżymi kwiatami na umywalce. Wszystkie potrzeby użytkowników tych apartamentów spełniają dostępni przez całą dobę stewardzi i hostessy. Wysoki poziom oferty zapewniają także „Apartamenty Deluxe”. W ich konfigurację wchodzi salonik z fotelami i minibarem, podwójne łóżko oraz łazienka z prysznicem. Potrzeby biznesmenów zabezpiecza oddzielne biurko z niezbędną łącznością oraz sejfy [4, s. 20–26]. Atmosferę wiktoriańskiej epoki zapewnia brak radia i telewizji. Wyszukane wymagania kulinarne można zaspokoić w dwu restauracyjnych wagonach oraz drink i koktajlbarze. Tak szeroki zakres i poziom jakościowy świadczonych usług powoduje, że ten luksusowy pociąg cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem zamożnych klientów, dając im poczucie dumy, wyróżnienia i nobilitacji, ponieważ spełnia wymogi pięciogwiazdkowego hotelu poruszającego się po torach.

Unikatowość turystyczna australijskich kolei

Podobną genezę jak na kontynencie afrykańskim mają koleje najmniejszego i najpóźniej odkrytego kontynentu świata – Australii. W tym przypadku twórcą systemu kolejowego transportu byli Brytyjczycy, których wczesne osadnictwo spowodowało kolonizację tego kontynentu i położenie podwalin pod budowę australijskich połączeń kolejowych. Istniały tu bardziej sprzyjające niż w Afryce środowiskowe warunki ułatwiające budowę kolejowych traktów, głównie klimatyczne w strefach nadbrzeżnych oraz mniejsze zróżnicowanie wysokości terenu. Ponadto unikatowe walory środowiska naturalnego, pomniki przyrody, historii, kultury, tradycji i obrzędowości przyciągały na ten kontynent coraz większe rzesze turystów, którzy chcieli je poznać.

Charakteryzując rozwój australijskich elitarnych pociągów należy zauważyć, że na tym kontynencie niemal od początku priorytet zyskała kolej towarowa służąca kolonistom do przewozu surowców i wytworzonych z nich towarów, stając się jednak w krótkim czasie bardzo skutecznym narzędziem postępu i siłą napędową gospodarki. Transport pasażerski rozwijał się wolniej ponieważ determinowała go dobrze rozwinięta sieć dróg i komunikacji samochodowej oraz lotniczej. Jednak zarządzający

szlakami kolejowymi szybko zrozumieli, że zarówno jazda samochodem, jak i przelot samolotem nie pozwala na podziwianie unikatowych miejsc i plenerów w takim stopniu w jakim zapewnia to podróż koleją. To spowodowało przyspieszenie rozwoju tego rodzaju transportu oraz wprowadzenie do eksploatacji pociągów luksusowych. Trzeba jednak zauważyć, że luksus w pasażerskich pociągach Australii ma cechy bardziej praktyczne niż np. w Afryce lub w Azji. Na przełomie XX i XXI wieku w Australii nastąpiło przyspieszenie rozwoju dalekobieżnych połączeń i wprowadzenie do eksploatacji pociągów luksusowych zapewniających komfort podróżowania podczas zwiedzania unikatowych produktów turystycznych wśród których znajdują się m.in. Wielka Rafa Koralowa, piaszczysta Wyspa Fraser Island oraz skalny monolit Uluru (święta skała Aborygenów) [5, s. 30–37].

Kolejowe pasażerskie szlaki Australii należą do najdłuższych na świecie, kilka z nich przecina cały kontynent co powoduje, że w transkontynentalnych pociągach wprowadzono specyficzną strukturę zróżnicowanej konfiguracji składu (fot. 5). Oprócz części przeznaczonej dla zamożniejszych pasażerów istnieje w nim część charakteryzująca się niższym standardem dostępna dla turystów z mniej zasobnym portfelem oraz segment najtańszy, najczęściej wykorzystywany przez backpackersów. Okazuje się, że dzięki tak zróżnicowanej strukturze podaży, w ramach jednego składu, niemal całkowicie wykorzystuje się wszystkie miejsca, dzięki czemu australijska kolej może skutecznie konkurować z pozostałymi rodzajami transportu.

Przykładem zastosowania omawianej strategii jest ekspres The Ghan. Zróżnicowany poziom jego oferty wyznaczają oddzielne klasy o różnym stopniu wyposażenia i komfortu obsługi. Są to: Red Service, Gold Service oraz Platinum Service. Szeroki wybór posiłków i napojów w czasie całej podróży dostępny jest w wagonie restauracyjnym, a przekąski i drinki w wagonie klubowym. Koncepcja bardziej zróżnicowanego poziomu ofert w kolejowych podróżach Australii okazała się bardzo skutecznym rozwiązaniem, ponieważ dzięki niej zabezpieczono potrzeby różnych grup społecznych, a kolej zyskała wysoką wydajność przewozową i efektywność ekonomiczną.

Atrakcyjność luksusowych pociągów na kontynencie azjatyckim

Kolejnym regionem opisywanym w prezentowanym cyklu jest Azja. Kursujące po niej luksusowe pociągi charakteryzują się wyjątkowym bogactwem przepychu, komfortu, dbałością

Fot. 6. Kolej Transyberyjska [16, 15]

o szczegóły obsługi, wystroju i kulinariów w atmosferze towarzyskiej i turystycznej przygody. Nie dziwi zatem, że w elitarnych pociągach Azji czas przejazdu ma najmniejsze znaczenie. W sąsiedztwie najwyższych gór spotyka się rozległe pustynie, tundrę i dżunglę. W tej części świata istnieją diametralnie odmienne różnice kulturowe, religijne i narodowościowe, a także kontrasty ekonomiczne odzwierciedlające zarówno dbałość o tradycję, jak i pośpiech w dążeniu do osiągnięcia zdobyczy współczesnego postępu i cywilizacji.

Charakteryzując elitarne pociągi tej części świata należy wspomnieć o znanej na całym świecie Kolei Transsyberyjskiej (fot. 6). Biegąca początkowo z Moskwy do Władywostoku, z odgałęzieniami do Pekinu i miejscowości Sowieckaja Dawń, a aktualnie przedłużona na zachód do Madrytu, stanowi jeden z najdłuższych i najatrakcyjniejszych turystycznie szlaków transportowych Azji, nazwany nowym „Jedwabnym Szlakiem” [6, s. 21–26]. Pierwotne oferty luksusowych podróży na tej trasie, z czasem były ograniczane, co wynikało m.in. z konieczności zabezpieczenia celów militarnych i gospodarczych. Współcześnie widoczny jest powrót do poziomu dawnego komfortu, ponieważ na nowo powstają warunki poszerzające zakres zapotrzebowania na luksus i atrakcyjność podróży na tym szlaku. Na kolejowych szlakach Azji spotyka się także zróżnicowane kryteria oceny poziomu luksusu. Jeśli jego wyznacznikiem ma być prędkość i najkrótszy czas przemieszczania się to pierwszeństwo należy przyznać Japonii, natomiast pod względem przepychu, komfor-

tu i luksusu wiodące miejsca zajmują pociągi Indii. W ostatnich latach do czołówki tego segmentu usług dołączają Chiny, które uruchomiły połączenie w najbardziej ekstremalnych warunkach świata pomiędzy Pekinem a Lhasą w Tybecie, wymagające tak jak w samolocie wewnętrznej hermetyzacji i zewnętrznej izolacji [7, s. 25–33].

Charakterystyczną cechą azjatyckich luksusowych pociągów jest nawiązanie do tradycji i zapewnienie pasażerom najwyższego poziomu komfortu. Wizytówką tego segmentu usług jest ekskluzywny, cieszący się wyjątkowym uznaniem w wymiarze światowym Maharajas Express (fot. 7).

Ten pociąg jest wzorowany na tradycji podróżowania dawnych maharadzów, którzy swoją potęgę i bogactwo odwzorowywali w każdej użytkowanej rzeczy. To spowodowało, że niemal cały wystrój pociągu został wykonany rękami najlepszych hinduskich rzemieślników. Ściany wagonów są obite dywanami i wyszywany mi zasłonami. Konfiguracja wagonów łącznie z pomieszczeniami usługowymi kojarzy się często z miastem na szynach.

Cały zakres oferowanych usług z pełnym serwisem wyżywienia i napojów, wycieczek wraz z opieką concierge w odwiedzanych miejscach i miastach oraz pobyt w hotelach są wliczone w cenę biletu. Mimo iż przejazd Maharajas Express należy do najdroższych, to rosnące zainteresowanie klientów przekracza liczbę oferowanych miejsc. W tym przypadku zarówno najwyższy poziom luksusu, jak również unikatowość turystycznych walorów Indii są najsilniejszym magnesem przyciągającym podróżnych z całego świata.

Fot. 7. Maharajas Express [11]

Fot. 8. Southwest Chief [1, 14, 15]

Specyfika komfortu w pasażerskich pociągach Ameryki Północnej

Kolejnym kontynentem w omawianym cyklu dotyczącym luksusowej komunikacji kolejowej jest Ameryka Północna. W tym regionie świata w zasadzie istnieją dwa autonomiczne systemy pasażerskiej komunikacji kolejowej w USA i w Kanadzie.

Podobnie jak w Australii, luksus w pociągach USA ma znaczący wymiar praktyczny z wyraźną rezygnacją z przesadnego przepychu. Wynika to w znacznym stopniu z genezy tego segmentu transportu, w rozwoju którego podstawowymi determinantami były: kolonizacja zachodniej części przez własne państwo, ogromne dziewicze przestrzenie, potyczki zbrojne z miejscową ludnością, skomplikowana rzeźba terenu oraz faworyzowanie przez zarządców poszczególnych linii i państwo towarowego transportu kolejowego.

Odmienne niż np. na kontynencie afrykańskim czy w Azji, a podobnie jak w Australii, komfortowe składy USA mają zróżnicowaną konfigurację. Widać, że właściciele poszczególnych linii, kierując się zasadą uniwersalnej efektywności, realizują

bardziej racjonalną podaż zróżnicowanych jakościowo usług w jednym składzie. Dzięki tej koncepcji stworzono szerszy zakres wyboru usług dla różnych grup odbiorców. Jednak powstająca, coraz liczniejsza populacja bogatej części amerykańskiego społeczeństwa zaczęła poszukiwać w transporcie kolejowym większej wygody, wyższych standardów obsługi oraz komfortu wyposażenia, mimo iż najsylniejsze dalekobieżne pociągi generowały znaczne straty finansowe. To utrudniało dynamiczny rozwój tego segmentu usług, a nawet rodziło żądanie niektórych polityków dotyczące jego likwidacji. Przeważały jednak potrzeby turystów. Unikatowe piękno amerykańskiego krajobrazu oraz zwiększenie poziomu skuteczności oferentów zapobiegło marginalizacji pasażerskiej komunikacji prowadząc stopniowo do wzrostu komfortu świadczonych usług, w tym także zwiększenia możliwości bezpośredniego podziwiania plenerów dzięki zastosowaniu wagonów panoramicznych.

Taki splot uwarunkowań spowodował, że w USA nie spotyka się pociągów, których cały skład spełniałby standardy pociągu luksusowego (w takim znaczeniu jak to ma miejsce np. w In-

Fot. 9. The Canadian na trasie [23]

diach). Właściciele tych pociągów wykazują wyjątkową umiejętność stosowania efektywnej elastyczności w konfigurowaniu składów, co powoduje, że liczba luksusowych przedziałów jest skoordynowana z sezonowością popytu lub zamówieniem wynajmującego ten rodzaj usługi.

Te okoliczności powodują, że w ocenie luksusowej komunikacji USA stosuje się w większym stopniu praktyczne kryteria dotyczące komfortu poszczególnych przedziałów lub części składu. W klasycznym podziale pociągów w Stanach Zjednoczonych wyróżnia się dwie grupy wagonów: Viewliner – standardowe, jednopoziomowe oraz Superliner – piętrowe o podwyższonym standardzie komfortu. Niemal w każdym dalekobieżnym pociągu spotyka się zróżnicowane pod względem luksusu przedziały, których poziom komfortu spełnia oczekiwania określonych grup społecznych o różnym poziomie zasobności.

Typowym przykładem odwiedzającym poziom luksusu w amerykańskich pociągach jest Southwest Chief, zaliczany do „arystokracji” pasażerskiej komunikacji kolejowej (fot. 8) W jego składzie spotyka się większość komfortowych przedziałów sypialnych (Roomette Bedroom, Family Bedroom oraz Accesible Bedroom) oraz oddzielne pomieszczenia na bagaż. Ponadto najzamożniejszemu pasażerowi oferuje się luksusowe pakiety usług w wyciszonych wagonach, z obsługą stewarda oraz indywidualny wybór dań i napojów kuchni regionalnej i światowej, wliczone w cenę biletu. W pociągu znajduje się także wagon restauracyjny, sklep z pamiątkami oraz dobrze zaopatrzony bar [8, s. 31–38].

Nieco innym modelem niż w USA charakteryzuje się elitarna turystyka kolejowa w Kanadzie. Wynika to z przewagi odmiennych determinant, często ekstremalnych, do których należy zaliczyć: surowe warunki klimatyczne, rozczłonkowanie powierzchni kraju morskimi zatokami, ogromnymi jeziorami, rwącymi rzekami oraz głębokimi wąwozami w górskiej części tego obszaru, a także występowaniem zróżnicowanych stref klimatycznych od subarktycznej przez kontynentalną do nieco cieplejszej związanej z oddziaływaniem oceanów. W porównaniu z USA kolejowa sieć Kanady jest skromniejsza, posiada mniej długodystansowych pasażerskich szlaków, natomiast serwowany w dalekobieżnych pociągach komfort obsługi i wyposażenia jest relatywnie wyższy. Trzeba jednak zauważyć, że niemal wszystkie trakty biegną przez obszary z dziewiczą przyrodą i unikatowymi walorami turystycznymi. To uzasadnia mniejszą prędkość tych pociągów, ponieważ mało jest takich miejsc na świecie, w których wolniejsze tempo jest wynagradzane unikatowym pięknem krajobrazu.

W kanadyjskich pociągach luksus oznacza racjonalny poziom wygody, komfortu w obsłudze, wystroju, zaspokajaniu estetycznych i kulinarnych doznań pasażerów oraz dbałość o bezpieczeństwo, punktualność i rzetelną informację. Taki model podaży pasażerskich usług jest zasadny, ponieważ generuje oczekiwany zakres korzyści dla obu stron oraz aktywizuje zróżnicowany popyt stanowiący także istotny walor marketingowy, ponieważ w tym kraju, podobnie jak w USA priorytet zyskały przewozy towarowe. Z tego względu w Kanadzie spotyka się tylko nieliczne pociągi, które charakteryzują się ponadstandardowym poziomem komfortu.

Z pewnością do tego grona można zaliczyć The Canadian (fot. 9). Jest to pociąg o uznanym statusie luksusu w wymiarze światowym, mimo iż odbiega standardem od preferencji zyskujących uznanie np. w Afryce lub Azji. Komfort podróży tym pociągiem zapewniają trzy klasy: Economy Class, Sleeper Plus i Prestige Sleeper Class z solidnym ponadstandardowym wypo-

sażeniem przedziałów oraz wystrojem wagonów utrzymanych w nostalgicznym stylu art deco [9, s. 30–39].

Na poziom atrakcyjności oferty podróży z Toronto do Vancouver liczącej prawie 4 500 km istotny wpływ mają unikatowe krajobrazy Wielkich Jezior, bezkresne lasy, kanadyjskie Góry Skaliste, Parki Narodowe oraz malownicze doliny Thomson River. Podziwiać je można z panoramicznego wagonu z przeszklonymi ścianami i dachem oraz z salonki umieszczonej na końcu pociągu. Usługi kulinarne obejmują drobne zakupy z wózka hostessy, aż po szeroki wybór dań dostępnych w wagonie restauracyjnym z możliwością dostarczenia posiłków do przedziałów. W programie obsługi pasażera wysokim uznaniem cieszą się organizowane degustacje win, prezentacje turystyczne oraz wieczorki towarzyskie z udziałem na żywo występujących muzyków i wokalistów.

The Canadian jest jednym z nielicznych pociągów, w którym rozkład podróży zależy od potrzeb turystów. Ta cecha łącznie z możliwością zorganizowania indywidualnych wycieczek, nawet w miejscach gdzie pierwotnie nie zaplanowano postoju, przez wielu turystów uznawana jest za wyznacznik wyjątkowego luksusu. Mimo uzyskania w tym pociągu relatywnie wysokiego poziomu komfortu jego skład podlega nadal regularnej modernizacji, dzięki czemu wzrasta jakość oferowanych usług i jego atrakcyjność turystyczna.

Atrakcyjne trasy i komfortowe pociągi w Ameryce Południowej i Środkowej

W końcowej edycji zrealizowanego cyklu dokonano łącznego omówienia problematyki funkcjonowania luksusowych pociągów na południowoamerykańskim kontynencie i w Ameryce Środkowej. Oddzielna ocena tych regionów nie ma większego uzasadnienia chociażby ze względu na ograniczoną sieć kolei istniejącą na tym obszarze. Na większą uwagę zasługuje odrębność uwarunkowań i realizowanych celów pasażerskiej komunikacji kolejowej w tej części świata wynikająca z faktu, że przewozy pasażerskie spełniają tu rolę drugoplanową w porównaniu z transportem towarowym.

Główna funkcja pasażerskiej kolei tego regionu polega na obsłudze narastającego ruchu turystycznego i realizacji usług dla miejscowej ludności. W takim modelu kolejowym zapotrzebowanie na przewozy charakteryzujące się najwyższym poziomem luksusu, czyli drogie, ze zrozumiałych względów jest znacznie ograniczone. Wynika to również z relatywnie niższego poziomu gospodarczego państw tego regionu powodując, że znaczna część kolejowej sieci jest przestarzała i niedostosowana do wymogów elitarniej komunikacji. Jednak niektóre szlaki przebiegają przez unikatowe tereny o wyjątkowych walorach turystycznych, przyrodniczych, z charakterystyczną rzeźbą terenu oraz przez miejsca kultu miejscowej ludności, stąd cieszą się coraz większym zainteresowaniem i znaczącym uznaniem. To powoduje, że w kursujących na nich pociągach oferuje się wyższy poziom komfortu kolejowych usług, a biorąc pod uwagę miejscowe kryteria, niektóre z nich można zaliczyć do umiarkowanie luksusowych.

W historii rozwoju kolei tej części świata zaistniały niespotykane na innych kontynentach wydarzenia. Poza koniecznością pokonania istotnych przeszkód związanych z kolonizacją tych ziem, należało przełamać bariery stworzone przez dziewicze naturalne środowiska, rozlewiska rzeczne (Amazonka), urwiste góry (Andy), bagna, rozległe skupiska leśne oraz pustynie [20, s. 254–255]. Ponadto w latach 30. XX w. na kontynencie Amery-

Fot. 10. Tunele i mosty na trasie Kolei Transandyjskiej [15]

ki Południowej, poza Chile, miał miejsce niespotykany na innych kontynentach głęboki regres kolei pasażerskiej, który spowodował likwidację większości linii, a niejednokrotnie zapaść całego i tak nieefektywnego systemu pasażerskiego transportu kolejowego, projektowanego w wielu krajach bez podstawowej analizy techniczno-ekonomicznej i terytorialnych uwarunkowań. Niskie standardy tych linii w krótkim czasie przestały spełniać oczekiwania, nie dziwi zatem, że w latach 70. zamknięto większość dalekobieżnych i podmiejskich połączeń, a niektóre przeformowano wyłącznie dla ruchu towarowego.

Należy jednak zauważyć, że mimo gospodarczych zawirowań w tej części globu powstało tu także kilka znanych na całym świecie pociągów turystycznych o wyższym poziomie komfortu, do których z pewnością można zaliczyć Ferrocarril Chihuahua al Pacífico (Meksyk), Kolej Transandyjską i Hiram Bingham (Peru), Estrada de Ferro Carajas (Brazylia), Tren Crucero i Noviz Del Diablo (Ekwador) [21, s. 190]. Podstawą ich atrakcyjności są unikatowe walory turystyczne i przyrodnicze znajdujące się na trasie przejazdu oraz uznany w warunkach tego kontynentu poziom podwyższonego komfortu. Ograniczona zyskowność tego segmentu usług oraz konieczny pragmatyzm oferentów powodują, że nawet najbardziej znane pociągi tego regionu trudno zaliczyć do grona luksusowych. W odróżnieniu od spotykanych np. w Europie, Afryce lub Azji nie charakteryzują się przepychem

czy też wyrafinowaną obsługą pasażera. W tej części świata wyznacznikiem luksusu jest profesjonalna obsługa, ponadstandardowy poziom komfortu wyposażenia i wystroju przedziałów, znaczny zakres różnorodności oferty kulinarnej oraz ułatwienia w dostępie podróżnych do podziwiania znajdujących się na trasie unikatowych miejsc i plenerów z możliwością wykonywania zdjęć i filmowania. To sprawia, że według ogólnie przyjętych tu norm można te pociągi z całą pewnością zakwalifikować do grona elitarnych pociągów turystycznych.

Charakterystycznym przykładem tego segmentu kolejowego transportu jest pociąg Ferrocarril Chihuahua al Pacífico. Poziom jego komfortu określa oferowanie niemal w całości przedziałów pierwszej klasy z rozkładanymi do spania fotelami, jadalnia, bar oraz wagon restauracyjny z dobrze zaprowiantowaną kuchnią serwującą, zarówno specjały regionalne, jak i dania kuchni światowej.

W ocenie większości turystów o jego ponadstandardowym poziomie luksusu decyduje jeden z najpiękniejszych traktów kolejowych świata, będący także arcydziełem sztuki inżynieryjnej. Trasa pociągu biegnie po fascynujących zboczach i przepięknych dolinach o unikatowych krajobrazach, przemierzając po drodze 86 tuneli i 37 mostów budzących często grozę z uwagi na filigranową konstrukcję i wyjątkową wysokość. Pasażerom oferuje się szeroką gamę doznań turystycznych, m.in. postój w Di-

Fot. 11. Wizualizacja luksusowego przeszklonego wagonu w pociągu Train Cruise [13]

visadero z widokiem na unikatowy kanion Barranca del Cobre, spotkanie z autentycznymi Indianami Tarahumara, którzy nigdy nie zostali podbici, Miedziany Kanion porównywalny z Wielkim Kanionem Kolorado oraz Dolinę Grzybów – skalnych formacji wyrastających z podłoża w okolicy Creel. Dzięki tym walorom podróż El Chepe, jak zdrobniale ten pociąg nazywają turyści, staje się luksusową przygodą przyciągającą amatorów z całego świata. Charakteryzując kolejowe szlaki tej części kontynentu należy wspomnieć o wysoko cenionym tu Polaku Ernieście Malinowskim. Jego nowatorskie rozwiązania techniczne pozwoliły rozwiązać najtrudniejsze problemy konstrukcji poszczególnych odcinków Kolei Transandyjskiej (fot. 10), która została ukończona pod jego nadzorem [10, s. 27–36].

Analiza procesu rozwoju transportu kolejowego i jego aktualnego stanu w tym regionie świata wykazuje, że niezależnie od stopnia poziomu gospodarczego, w każdej przestrzeni naszego globu istnieje określone zapotrzebowanie na elitarne usługi kolejowe dla zamożniejszych rodzimych i zagranicznych grup społecznych, głównie turystów. Jednak podstawowym warunkiem aktywizacji rozwoju tego segmentu popytu i jego obsługi jest posiadanie, a następnie udostępnienie odbiorcy wysokiej klasy środków przemieszczania, najwyższej jakości usług oraz wytyczenie tras biegnących przez najatrakcyjniejsze regiony charakteryzujące się unikatowymi walorami turystycznymi na przemierzonym szlaku. Nie ma wątpliwości, że kolej ma wszelkie atuty, aby spełnić te oczekiwania, dlatego systematyczna poprawa komfortu świadczonych w tym segmencie transportu usług stanowi klucz do sukcesu ekonomicznego ich oferentów i korzyści dla pasażerów, którzy stali się największymi beneficjentami skutków tego procesu.

Nowe trendy w rozwoju elitarniej komunikacji kolejowej

Aktualne uwarunkowania wynikające zarówno z coraz wyższego poziomu technicznego taboru, jak i rosnących potrzeb zróżnicowanych grup społecznych powodują, że w modelu podaży luksusowych usług kolejowych następują istotne zmiany. Prawdopodobny trend tych zmian można zaobserwować w projekcie pociągu „Train Cruise” japońskiej firmy East Japan Railway. Koszt budowy tego pociągu, przeznaczonego dla najbogatszych klientów, składającego się z 6 wysokiej klasy apartamentów

Fot. 11. Dwupoziomowy apartament w pociągu Train Cruise [13]

oraz jednego o najwyższym komforcie delux wyniesie ok. 50 mln USD. Jego wizualizację przedstawiono na rysunku 11.

Wagony tego pociągu będą wyposażone w najnowocześniejsze urządzenia techniczne, zapewniające eliminację hałasu, drgań, bocznych przechyłów i maksymalne bezpieczeństwo.

Fot. 12. Dwupoziomowy apartament w pociągu Train Cruise [13]

Apartamenty zaprojektowano jako dwupoziomowe konstrukcje z wyposażeniem zapewniającym wygodę, funkcjonalność i komfort wypoczynku. Zgodnie z japońską tradycją we wnętrzach zrezygnowano ze zbędnego przepychu i gadżetów na rzecz praktycznych udogodnień i maksymalnej użyteczności oraz dostępności. Dolny poziom apartamentu zajmuje sypialnia z dwoma podwójnymi łóżkami, łazienką, prysznicem i toaletą. Górny poziom to charakterystyczna japońska jadalnia, spełniająca funkcję rodzinnego salonu (fot. 12).

Wyposażenie ma charakter wyjątkowo funkcjonalny, utrzymany w stylu tradycyjnej kultury japońskiej, preferującej proste kształty i najwyższą jakość zastosowanych materiałów. W składzie pociągu dostępny jest wagon z salami konferencyjnymi i służącymi spotkaniom biznesowym, salon z przeznaczeniem na kontakty towarzyskie i organizację rozrywek kulturalnych (fot. 13) oraz wagon restauracyjny (fot. 14).

Zadbano również o zabezpieczenie turystycznych i estetycznych oczekiwań pasażerów, włączając do składu tego pociągu dwa maksymalnie przeszklone wagony widokowe. Znajdując się na początku i końcu pociągu umożliwiają one bezpośrednią obserwację mijanych plenerów, wykonanie zdjęć i filmowanie po obu stronach przemierzanego szlaku.

Tak zaprojektowany pociąg już teraz wzbudza duże zainteresowanie, mimo iż do eksploatacji prawdopodobnie wejdzie wiosną 2017 r. Oceniając go w oparciu o kryteria charakteryzujące elitarną komunikację kolejową można przyjąć, że jest zwiastunem przesunięcia wyznaczników luksusu ze sfery przepychu i przesadnej celebracji w stronę praktycznych i bardziej funkcjonalnych udogodnień z wykorzystaniem najnowszych zdobyczy techniki i technologii, jednak z pozostawieniem chociaż nieznacznej części powszechnie akceptowanej podaży minionej epoki.

Bibliografia:

1. *Amtrak Etiquette and Advice for Coach Passengers*: <http://www.cruisemaven.com/amtrak-advice-coach-passengers/> (dostęp 12.05.2016).
2. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (1) Początki elitarniej turystyki kolejowej na poszczególnych kontynentach świata*, „Technika Transportu Szynowego” 2013, nr 12.
3. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (2) Elitarna turystyka kolejowa w Europie*, „Technika Transportu Szynowego” 2014, nr 1–2.
4. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (3) Elitarna turystyka kolejowa w Afryce*, „Technika Transportu Szynowego” 2014, nr 4.
5. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (4) Elitarna turystyka kolejowa w Australii*, „Technika Transportu Szynowego” 2014, nr 5–6.
6. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (5) Kolejowe szlaki Azji*, „Technika Transportu Szynowego” 2015, nr 9.
7. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (6) Elitarna turystyka kolejowa na kontynencie azjatyckim*, „Technika Transportu Szynowego” 2015, nr 10.
8. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (7) Elitarna turystyka kolejowa w Stanach Zjednoczonych*, „Technika Transportu Szynowego” 2015, nr 11–12.
9. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (8) Elitarna turystyka w Kanadzie*, „Technika Transportu Szynowego” 2014, nr 1–2.
10. Hawlena J., *Turystyka kolejowa – luksusowe pociągi (9) Elitarna turystyka w Ameryce Południowej i Środkowej*, „Technika Transportu Szynowego” 2016, nr 5.
11. *Heritage of India journey*: <http://www.impactholiday.com/maharajas.html> (dostęp 12.05.2016).
12. <http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?SID=&from=40&pid=&pev=2014&pho=10&pnap=&kat=2073&searchkey=&hol=&n=schur> (dostęp 25.10.2016).
13. <http://galerie.platine.pl/przy-nim-pendolino-to-zwykly-pociag-to-jest-prawdziwy-luksus-g> (dostęp 03.10.2016).
14. <http://photos.metrojacksonville.com/Transit/DEVOLUCION-of-Passenger-Rail/i-h9dpFdx> (dostęp 18.11.2016).
15. *Kolej Transandyjska*: <http://nauka.wiara.pl/doc/1986575>. Kolej-transandyjska (dostęp 18.11.2016).
16. *Kolej Transsyberyjska*: <http://www.kolejnictwo-polskie.pl/niezwyk%C5%82e-trasy/kolej-transsyberyjska/> (dostęp 01.06.2016).
17. *Luksusowe pociągi*: <http://www.deluxetravelclub.pl/luksusowe-pociagi-r81.html> (dostęp 12.05.2016).
18. *Mark Gray Gallery*: <http://www.markgray.com.au/gallery/limited-edition-prints/dreamtime.php> (dostęp 18.11.2016).
19. *RPA – Podróż w czasie Rovos Rail*: <http://www.luxurytravel.pl/rpa-podroz-w-czasie-rovos-rail/> (dostęp 22.12.2015).
20. Schabert W., *Ilustrowane kompendium. Koleje Świata*, Wydawnictwo Olejniczak, Ożarów Mazowiecki 2010.
21. Schöber U., *Szlaki marzeń. Najpiękniejsze trasy podróżnicze świata*, Wyd. Olejnik, Ożarów Mazowiecki 2012.
22. *Słynne pociągi: ORIENT EXPRESS*: <http://blog.mojswiatmodeli.pl/2012/05/slynn-pociagi-orient-express/> (dostęp 18.05.2016).
23. *The Canadian*: <http://www.kolejnictwo-polskie.pl/niezwyk%C5%82e-trasy/the-canadian> (dostęp 12.05.2016).
24. Turner J. M., *Avoiding highway traffic on Amtrak's auto-train*: <http://trainweb.org/vrt/AutoTrain/> (dostęp 18.11.2016).
25. *Venice Simplon-Orient-Express*: <http://www.seat61.com/Venice-Simplon-Orient-Express.htm> (dostęp 12.11.2016).
26. Żurkowski A., *VII Światowy Kongres Kolei Dużych Prędkości w Pekinie*, „Technika Transportu Szynowego” 2010, nr 11–12.

Autorka:

dr hab. **Joanna Hawlena** – Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Turystyki i Rekreacji

Railway tourism – luxury trains (10) elite tourism in the world

This article, which constitutes the last edition realized cycle, attempts a comprehensive assessment of the importance of the luxury segment of railway communications at global. It also made a broader identification of commonly accepted indicators of luxury throughout the world, specific and distinct characteristics of the supply of luxury services, demonstrating the varied perceptions of the value of similar assets by certain groups of customers on each continent. In a broader range it presents the basic conditions, the most important determinants, the most attractive qualities of environment and tourism as well as local and regional solutions determining the level of luxury and a tourist attraction operated trains, and also signaled a new trend in the development of this segment of services.